

Brytvin D., post-graduate student
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

**Semantic dimensions of marginality: essence of the concept
and main approaches to investigation in fiction**

This article is an attempt to generalize about the essence of the term «marginality» in cross-disciplinary dimensions and to analyze the representations of this phenomenon in fiction.

Key-words: *marginality, marginal man, marginal position, marginal literature, opposition «centre-periphery», «norm-pathology», limit.*

УДК 821.111

Бумбур Ю.М., к.філол.н., доц.,
Маріупольський державний університет

**АНТИСЕМІТСЬКІ СТЕРЕОТИПИ У ТВОРЧОСТІ
ТЕОДОРА ДРАЙЗЕРА**

Статтю присвячено дослідженню проявів антисемітизму у творчості американського письменника-натураліста Теодора Драйзера. Надається обсяг поняття «антисемітизм», розглядаються значення цього поняття. Досліджується специфіка американського натуралізму. Аналізуються антисемітські тенденції творчості Т. Драйзера.

Ключові слова: *антисемітизм, антисемітський стереотип, образ єврея, натуралізм.*

Одним із найпоширеніших стереотипів у суспільній свідомості є антисемітський. Семантична ситуація, пов'язана з терміном «антисемітизм» варіюється нескінченно. Сміслові контексти різноманітні: важка соціальна хвороба, особливий життєвий світ, особистісна позиція, таємна пристрасть, екзистенційний жах, фаза деградації національної ідеї, снобізм неповноцінних, теорія цапа-відбувайла, загальна антипатія, тінь єврейства, реакція на капіталізм, ознака відсталості культури, антигуманістична орієнтація, язичницьке явище [Анисимова 1998, 30 – 31].

Американські письменники кінця XIX – початку XX століття доволі часто виводять образи євреїв, при цьому можна спостерігати два полярні стереотипи: євреї зображуються або різко негативно або позитивно. Таке різне ставлення – від філосемітизму до затятого антисемітизму – пов'язане з масовою єврейською еміграцією, яка викликала різну реакцію американців. У

творчості багатьох американських письменників цього періоду спостерігається неоднозначне, суперечливе ставлення до єврейської теми.

Мета нашого дослідження – виявити антисемітські тенденції у творчості американського письменника-натураліста Теодора Драйзера. Проблема натуралізму як напряму в літературі США досі викликає суперечки. Творчість французького письменника-натураліста Е. Золя та його теоретико-естетичні погляди, викладені в книзі «Експериментальний роман», привертали пильний інтерес американських письменників. Ф. Норріса вважають одним з архітекторів американського натуралістичного роману рубежу XIX – XX століть. Створюючи його під впливом Е. Золя, Норріс знав, що американська дійсність жорстока і жахлива, щодня породжує криваві драми і злочини. Тому природним є переконання Норріса в тому, що саме натуралізм, який не боїться показати бруд і безум капіталістичного світу, найбільше підходить як засіб правдивого відображення американського життя. Таке розуміння натуралізму націлювало на сміливе і глибоке проникнення в життя, вчило письменників бачити за зовнішнім благополуччям буржуазної Америки приховану драму людських життів.

Однак у США не склалося цілісної школи натуралізму, кожен з письменників ішов своєю дорогою. Важко назвати письменників, які були натуралістами «в чистому вигляді»; провідною все ж таки залишалася реалістична тенденція, ускладнена натуралістичними віяннями та елементами. Своєрідність натуралізму в США полягала в тому, що він розвивався у конфронтації з міфом про американську «винятковість», у суперечці з «традицією витонченості», з буржуазно-апологетичною літературою, зі впливовою пуританською ідеологією, ворожою правдивому, безсторонньому зображенню дійсності. Американським письменникам-«натуралістам» було чуже безпристрасне спостереження життя, байдужість до добра і зла [Литературная история США 1978].

Як зазначає О. Зверев, американський натуралізм має кілька специфічних рис, що відрізняють його від європейського. По-перше, натуралізм значно вплинув на розвиток американського реалістичного роману; по-друге, він зароджується не як реакція на кризу естетичних форм реалізму XIX ст., а як відповідь на актуальну потребу саме у цих формах; по-третє, американський натуралізм характеризується схематичністю зображення внутрішнього світу персонажів, біологічністю інтерпретації соціальних відносин [Зверев].

Центральною постаттю цієї епохи був, безперечно, Т. Драйзер. Як зазначає О. Гумерова, у своїй творчості Теодор Драйзер відобразив соціальні, психологічні, політичні, культурологічні процеси, що відбувалися в американській дійсності рубежу XIX – XX ст., яскраво і достовірно показав контрасти,

типові для своєї епохи конфлікти і характери. Особливу увагу письменник приділив не тільки соціальним характеристикам епохи, а й досліджував різні типи особистості, вивчаючи психологічні особливості протистояння людини і соціуму, характерні для того часу [Гумерова 2007, 3].

Т. Денисова пише: «Уже в першому романі [«Сестра Керрі». – Ю. Б.] творчі пошуки письменника відбуваються водночас у двох напрямках: з одного боку – тяжіння до панорамності, створення об'ємної картини суспільства, а з іншого – посилена увага автора до психологізму, глибоке проникнення у внутрішній світ героїв» [Денисова 2012, 54]. Дослідниця зазначає, що наступні романи письменника – «Дженні Герхард», «Геній», «Трилогія бажання», «Американська трагедія» – розвивали та розширяли теми і мотиви «Сестри Керрі», поглиблюючи авторський аналіз стосунків героїв.

Протягом життя Драйзер активно стикався з євреями в різноманітних контекстах – як з роботодавцями, приятелями, редакторами та видавцями, колегами-письменниками, кінопродюсерами. Слід зазначити, що в художніх творах письменника (за винятком п'єси «Рука гончаря») євреї з'являються тільки як другорядні й епізодичні персонажі. Незважаючи на це, письменник уже з середини 20-х років починає гостро усвідомлювати єврейську присутність в Америці. Антисемітом він стане набагато пізніше – в останнє десятиліття до смерті. Американський літературознавець Д. Пайзер вважає, що по тих змінах, які відбулися в поглядах Драйзера, можна судити про ставлення до євреїв в американському суспільстві в цілому [Пайзер 2008, 31].

У двох своїх автобіографіях «Газетні будні» та «Світанок» він не згадує євреїв до моменту свого прибуття в Чикаго в кінці 1880-х, однак, можна припустити, що ставлення Драйзера до цієї теми стало формуватися ще в дитинстві, тому що антисемітські переконання не були рідкістю в католицькому середовищі, в якому він ріс. Цілком припустимо, що батько Т. Драйзера поділяв погляди політиків-популістів, які звинувачували у важкому становищі американських фермерів банкірів-євреїв. В автобіографії «Світанок» письменник розповідає про те, як був обманутий євреєм, відзначаючи, що *«Jews, for the moment at least, were anathema to me, not so much because they were opposed to me in this instance – though that was not without its import – as that they appeared so sly or clever and withal conscienceless. The morals and trade fairness of the average Gentile as I saw then – race prejudice, possibly, appeared so much better. Jews, as I then pictured them to myself, were opportunists, with a fine eye for the immediate loophole, regardless of shame, pride, dignity, fairness, anything you will»*. Тут ми бачимо антисемітський стереотип, що відсилає нас до образу Шейлока, який ще не раз зустрінеться у творчості письменника.

Живучи в Нью-Йорку, Т. Драйзер познайомився з багатьма євреями-мешканцями Гринвіч В'їлїдж – художниками, письменниками, вченими. Саме в цей період була написана п'єса «Рука гончаря», єдиний твір письменника, присвячений єврейській темі. Одним з головних конфліктів п'єси є конфлікт між батьками-їмїгрантами та їх вже американізованими дітьми. Сюжет будується на історії психічно хворого сина єврейського їмїгранта Аарона Берчанскї, який здійснює вбивство на сексуальному ґрунті.

Деякі дослідники творчості Т. Драйзера задавалися питанням, чому письменник обрав саме єврейську сім'ю для подібного сюжету. Насправді, в основі п'єси лежать реальні події 1912 р., які Драйзер зобразив з документальністю, притаманною натуралїзму. І все ж уважне прочитання п'єси показує, що письменник практично не був знайомий з єврейськими традиціями та способом життя, – настїльки схематично подані культурологічні й релїгійні аспекти портретів персонажів.

Слід зазначити, що єврейська інтелїгенція тепло прийняла п'єсу «Рука гончаря» і була вдячна Т. Драйзеру за спробу зобразити життя їмїгрантів єврейського походження в Нью-Йорку. У квітні 1924 р. в єврейській газеті «The Day» (яка, до речі, видавалася на їдиш) зазначалося, що єврейське співтовариство сподївається, що коли-небудь Драйзер видасть роман про життя євреїв в Америці [Пайзер 2008, 36]. Назагал у 20-ї роки Т. Драйзер дав чотири інтерв'ю єврейським ЗМІ, що показує інтерес єврейської інтелїгенції до його творчості. Цей інтерес значно згас після деяких антисемїтських висловлювань письменника. Вважається, що поворотною подїєю став конфлікт Драйзера з видавцем Лїврайтом і кїнопродюсером Ласки (обидва єврейського походження) у березні 1926 р. У 1933 р. у статті «Editorial Conference (with Wine)», яка з'явилася в літературному журналі «American Spectator» і являла собою розмову п'яти видавців (Драйзер був одним із них), письменник дозволив собі такі коментарі, яких єврейська громадськість йому так і не змогла пробачити.

«Нью-Йорк для мене – місце, де втілена жидівська мрія про гетто. Втрачене плем'я захопило Манхеттен», – писав він своєму другуві, їншому нїмецькому емігрантові письменникові Менкену [Андрес].

У листуванні зі старим приятелем по Гринвіч В'їлїдж Хепгудом Драйзер зазначав, що серед робітєв євреїв не зустрїнеш – це, в основному, юристи, банкіри, лихварі та брокери, їх єдина мета – заробити побільше грошей. Письменник висловлював переконання, що євреї повинні жити у своїй власній державі, вони є небажаним елементом в Америці [Пайзер 2008, 44]. Листи були надруковані Хепгудом 1935 р. під заголовком «Антисемїт чи Драйзер?» і викликали обурення. Соратники Драйзера по лївому табору заклика-

ли його публічно відмовитися від антисемітських висловлювань, які грають на руку нацистській пропаганді. Драйзер відповідав, що виступає проти єврейських капіталістів, але не проти інтересів єврейських робітників, а коли в тому ж 1935 р. його твори були заборонені в Німеччині, він висловлював побоювання, що хтось міг запідозрити його в єврейському походженні. Лише 1944 р. Драйзер, виступаючи по радіо, осудив ставлення нацистів до євреїв [Электронная еврейская энциклопедия].

Антисемітський стереотип шейлокського типу зустрічається практично у всіх романах Т. Драйзера. Наприклад, у романі «Титан» Айседор Плейт, батько коханої Коупервуда, описаний так: «*He was a large, meaty, oily type of man – a kind of ambling, gelatinous formula of the male, with the usual sound commercial instincts of the Jew, but with an errant philosophy which led him to believe first one thing and then another so long as neither interfered definitely with his business*». У романі «Американська трагедія» зустрічаємо епізодичного персонажа Айседора Рубінстайна, сина власника магазину, де Гортензія пригледіла собі жакет, який пропонує подарувати його їй, якщо вона буде до нього прихильною.

Слід зазначити, що антисемітські стереотипи Т. Драйзера були сформовані ще в юності. Після відносно недовгого періоду доброзичливого ставлення до євреїв, яке було підкріплено дружбою з єврейськими інтелектуалами і творчими людьми, юнацькі переконання письменника посилилися через конфлікти з юристами, видавцями та продюсерами, які не завжди чесно поводитися з ним. Поступово формується упевненість, що євреї – небажаний елемент в американському суспільстві, їх присутність слід обмежити.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. *Андрес У.* Антисемитизм как неизменное явление истории : грустное эссе / У. Андрес [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://berkovich-zametki.com/2007/Zametki/Nomer8/Andres1.htm>; 2. *Анисимова И.И.* Антисемитизм: опыт концептуализации / И. И. Анисимова // Вестник ТГУ. – 1998. – № 3. – С. 29 – 36; 3. *Гумерова О.Ф.* Художественные модели личности в творчестве Т. Драйзера : Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. : спец. 10.01.03 – Литература народов стран зарубежья [Електронний ресурс] / О. Ф. Гумерова. – Уфа, 2007. – Режим доступу: <http://www.pandia.ru/967454/>; 4. *Денисова Т.М.* История американской литературы XX столетия / Т. Денисова. – К.: Вид-дім «Києво-Могилянська академія», 2012. – 487 с; 5. *Зверев А.* Социальные движения на рубеже веков. Натурализм. Литература критического реализма [Електронний ресурс] / А. Зверев // Фундаментальная электронная библиотека. – Режим доступу: <http://feb-web.ru/feb/ivl/vl8/vl8-5134.htm>; 6. *Литературная история США* [Електронний ресурс] / Под ред. М. Тугушевой. – Т. 2. – М.: Прогресс, 1978. – 525 с. – Режим доступу: http://www.history.vuzlib.org/book_o071_page_94.html; 7. *Электронная еврейская энциклопедия* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eleven>.

co.il/; 8. Pizer D. American Naturalism and the Jews. – University of Illinois Press, 2008. – 88 p; 9. Tuerk R. The American Spectator Symposium Controversy : Was Dreiser Anti-Semitic // Prospects. – Volume 16. – October 1991. – pp. 367 – 389.

Бумбур Ю., к.филол.н., доц.,
Мариупольский государственный университет, Мариуполь

Антисемитские стереотипы в творчестве Теодора Драйзера

Статья посвящена исследованию проявлений антисемитизма в творчестве американского писателя-натуралиста Теодора Драйзера. Рассматриваются объем и значения понятия «антисемитизм». Исследуется специфика американского натурализма. Анализируются антисемитские тенденции в творчестве Т. Драйзера.

Ключевые слова: антисемитизм, антисемитский стереотип, образ еврея, натурализм.

Bumbur Yu., Ph.D., Associate Professor
Mariupol State University, Mariupol

Antisemitic stereotypes in the works of Theodore Dreiser

In the article the manifestation of anti-Semitism in the creative work of the American writer-naturalist Theodor Dreiser is investigated. The content and the meanings of the notion “anti-Semitism” are considered. The peculiarities of the American Naturalism are studied. The anti-Semitic tendencies in Dreiser’s creative work are analyzed.

Key-words: anti-Semitism, anti-Semitic stereotype, the image of the Jew, Naturalism.

УДК 821.161 «16»

Бунчикова О., студ.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

КОНЦЕПТ ОСОБИСТОСТІ В УКРАЇНСЬКІЙ БАРОКОВІЙ ДРАМАТУРГІЇ XVII СТОЛІТТЯ

У статті досліджуються особливості концепту особистості в українській бароковій драмі XVII століття. Аналізується специфіка його прояву та реалізації у барокових драматичних текстах, зокрема в інтермедіях, анонімних драмах «Слово про збурення пекла», «Олексій, чоловік Божий». Зроблено акцент на національному характері концепту особистості у драмі доби Бароко.

Ключові слова: драма, епоха Бароко, концепт особистості, національний характер концепту особистості, анонімні драми XVII століття.